

КОМУНІКАТИВНІ ПІДАКТИ ЯК СКЛАДНИК МАРГІНАЛЬНОЇ ЗОНИ КОНЦЕПТУ *SPEECH*

Смаглій В. М.

кандидат філологічних наук, доцент,

завідувач кафедри філології

Одеський національний морський університет

вул. Мечникова, 34, Одеса, Україна

orcid.org/0000-0002-6222-7652

valeriya.smagliy@gmail.com

Ключові слова: *концепт,
мовленнєвий акт, сема,
лексема, дефініція.*

Концепт *SPEECH* слугує третім компонентом досліджуваного вербалізованого комплексного концепту *WORD / LANGUAGE / SPEECH*. Відповідний сегмент номінативного поля комплексного концепту є найменшим в аналізованій вибірці. Це відбувається з кількох причин. По-перше, із 4 спеціалізованих словників лінгвістичної термінології в одному з них (*ELL*) немає окремої статті *speech*, хоча є цілий кластер статей, що містять відповідну лексему в складі термінологічних сполук (*speech chain*, *speech community* і тому подібне). По-друге, значно меншою є загальна кількість словникових статей, що дефінують і характеризують цей концепт із різних боків шляхом меншої кількості посилань від ядерних статей *SPEECH*. Загалом по всіх словниках налічується тільки 31 внутрішнє посилання та жодного зовнішнього. До маргінальної зони номінативного поля концепту *SPEECH* за посиланням другого ступеня з периферійної статті *speech act* потрапляє термінологічна одиниця *felicity conditions*. Окреме посилання міститься тільки в словнику *Crystal*, хоча тема заторкується в більшості словників. У маргінальну зону поля потрапляють ще кілька термінологічних одиниць, у тому числі з компонентом *speech*. Так, у словнику *ELL* реєструємо статтю *speech chain*, в якій сказано, що мовленнєвий ланцюг – це фізіологічні, неврологічні, фізіологічні й анатомічні процеси, які крок за кроком залучені в продукування й сприйнятті акту комунікації. До цієї зони номінативного поля включаємо словникові статті, на які є внутрішні посилання I ступеня, тобто отримані з ядерних словникових статей *speech*. Спільних посилань (тобто таких, що зареєстровані в статтях *speech* різних лексикографічних джерел) у вибірці немає. Кожна ядерна стаття пропонує свій набір посилань. А отже, поділ цієї зони на ближню та дальню периферію (як це відбувалось у номінативних полях субконцептів *WORD* і *SPEECH*) не можливий. Крім того, варто зауважити, що в периферійних статтях своєю чергою також фіксуємо посилання, які називаємо посиланнями II ступеню. Відповідні словникові статті формують маргінальну зону номінативного поля. За нашими спостереженнями, статті II ступеня посилання дуже тісно корелюють зі своїми «материнськими» статтями I ступеня посилання. Їх окремий розгляд часто порушує тематичну цілісність розглядуваних феноменів.

COMMUNICATIVE SUB-ACTS AS A PART OF THE MARGINAL ZONE OF THE *SPEECH* CONCEPT

Smaglii V. M.

*Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Head of the Department of Philology
Odessa National Maritime University
Mechnikov str., 34, Odesa, Ukraine
orcid.org/0000-0002-6222-7652
valeriya.smagliy@gmail.com*

Key words: *concept, speech act, seme, lexeme, definition.*

The *SPEECH* concept serves as the third component of the researched verbalized complex concept *WORD / LANGUAGE / SPEECH*. The corresponding segment of the nominative field of the complex concept is the smallest in the analyzed sample. This happens for several reasons. First, of the 4 specialized dictionaries of linguistic terminology, one of them (*ELL*) does not have a separate speech article, although there is a whole cluster of articles that contain the corresponding lexeme in the terminological compounds (speech chain, speech community, etc.). Second, the total number of dictionary articles defining and characterizing this concept from different angles is much smaller due to the smaller number of references from *SPEECH* nuclear articles. In total, according to all dictionaries, there are only 31 internal links and no external ones. The terminological unit felicity conditions falls into the marginal zone of the nominative field of the *SPEECH* concept by reference to the second degree from the peripheral article speech act. A separate link is found only in the *Crystal* dictionary, although the topic is touched upon in most dictionaries. Several more terminological units fall into the marginal zone of the field, including those with the speech component. Thus, in the *ELL* dictionary we register the article speech chain, which states that the speech chain is a physiological, neurological, physiological and anatomical processes that are involved step by step in the production and perception of the act of communication. This zone of the nominative field includes dictionary articles to which there are internal references of the first degree, ie derived from nuclear dictionary articles speech. There are no common links (ie those registered in speech articles from different lexicographical sources) in the sample. Each nuclear article offers its own set of links. Therefore, the division of this zone into near and far periphery (as was the case in the nominative fields of the *WORD* and *SPEECH* subconcepts) is not possible. In addition, it should be noted that in peripheral articles, in turn, we also record links, which we call links of the second degree. The corresponding dictionary articles form a marginal zone of the nominative field. According to our observations, the articles of the second degree of reference are very closely correlated with their “parent” articles of the first degree of reference. Their separate consideration often violates the thematic integrity of the considered phenomena.

Постановка проблеми. У маргінальну зону поля потрапляє аналогічна група вокабул зі словника *ELL*, до якої входять статті, що пояснюють всі три типи комунікативних підактів (*локутивні, іллокутивні, перлокутивні мовленнєві акти (далі – МА)*) й пов’язані з ними похідними, а також два типи комунікативних актів як таких (*констативи й перформативи*). У статті робимо спробу довести поставлену проблему на прикладах, що аналізуються.

Мета і завдання. Метою статті є аналіз комунікативних підактів маргінальної зони концепту *SPEECH* як складової частини комплексного концепту *LANGUAGE / WORD / SPEECH*. Аналіз передбачає, по-перше, відбір лексичних одиниць, що номінують досліджуваний концепт. По-друге, аналізу підлягають словникові дефініції, що їх пропонують загальномовні лексикографічні джерела. По-третє, відбувається дефініційний аналіз

отриманих даних, який дозволяє виокремити з них набір дискретних змістових парцел – сем, які, будучи семантичними (тобто не матеріальними) сутностями, набувають свого «матеріального» втілення у вигляді дефініційних ознак, зафіксованих у тлумачній частині словникових статей.

Предмет та об'єкт дослідження. Предметом дослідження є вербалізований комплексний концепт LANGUAGE / WORD / SPEECH. Об'єктом дослідження є маргінальна зона концепту SPEECH, що є складовою частиною комплексного досліджуваного концепту.

Виклад основного матеріалу дослідження. Стаття *locutionary act* одразу відсилає до *теорії мовленнєвих актів* і пояснює, що термін позначає *продукування значущих висловлювань* через *фізичний акт вимовлення слів* [(In speech act theory.) The production of a meaningful utterance by the physical act of uttering words]. Стаття також рекомендує користувачеві звернутись до статей *illocutionary act* і *perlocutionary act*.

Перша з них також через згадку про *теорію мовленнєвих актів* пояснює, що *іллокутивний акт* виконується *промовлянням чогось на кшталт обіцянки, запитання, найменування: illocutionary act* [an act performed in saying something (e.g., making a promise, asking a question, giving a name)]. В окремій статті зазначається, що існує термін *іллокутивна сила*, яким позначається *статус* висловлювання як *обіцянки, запиту* і тому подібного: *illocutionary force* [the status of an utterance as a promise, inquiry, etc.].

Третім типом комунікативних підактів є *перлокутивний акт*, що дефініюється як складова частина *комунікативного акту* й визначається як такий, що має *перлокутивний ефект* на кшталт *переконання, вмовляння, заспокоєння: perlocutionary act* [a speech act that has a perlocutionary effect; an act of persuading, cajoling, comforting, etc.]. Адекватне тлумачення цього терміну можливе в разі звернення до відсылної статті *perlocutionary effect*, в якій роз'яснюється, що *перлокутивний ефект* висловлювання на відміну від *дослівного значення вимовлених слів*, наприклад, *переконання, заспокоєння та таке подібне* може (не) збігатися з *ефектом, що був запланований мовцем*, наприклад, *мовець мав намір заспокоїти співбесідника, а натомість перлокутивний ефект міг виявитись таким, що він розлютив його: [the effect of an utterance as distinguished from the literal meaning of the words spoken, e.g., persuasion, comforting, etc.; it may or may not coincide with the effect intended by the speaker (e.g., the speaker may intend to comfort but the perlocutionary effect may be that he in fact infuriates)].*

У словнику містяться також статті на пояснення двох типів комунікативних актів – *конста-*

тивів і перформативів. Перший із них *constative* дефініюється як висловлювання, в якому мовець *виражає певне переконання*, яке насправді може бути *правдивим або хибним*, і *передбачає*, що слухач *розділяє це переконання* [(In speech act theory.) Designating an utterance in which the speaker expresses a belief, which may in fact be true or false, usually with the intention that the hearer form, or continue to hold, a similar belief]. До *констативів* зараховують *твердження, передбачення, описи: [constatives include assertions, predictions, descriptions, etc.]*.

З посиланням на цю вокабулу словник ELL дефінує термін *performative*, указуючи, що в такому випадку йдеться про тип речення, в якому *дія виконується* в процесі його *вимовлення*, наприклад, *я обіцяю...*, і яке *не може бути аналізоване* в термінах *правдивості*: [(In speech act theory.) A sentence type in which an action is performed in the uttering of the sentence, and which is not analyzable in terms of truth values, e.g., I promise ... Cf. constative]. Як бачимо, користувачу пропонується для порівняння звернутись до статті *constative*, яку було щойно розглянуто й в якій саме йшлося про фактор *правдивості / хибності* висловлювання.

Внесок словника Routledge у маргінальну зону номінативного поля SPEECH у такій тематичній групі становить лише одну статтю, яка, проте, є дуже місткою, оскільки вміщає пояснення стосовно п'яти типів комунікативних актів. Стаття називається *speech act classification* і в інтродуктивній частині говорить про те, що йтиметься про *типологію мовленнєвих актів* у залежності від їхньої *іллокутивної сили*: [a typology of speech acts according to their illocutionary force].

Зазначається, що ця типологія була запропонована Сьорлем як його критична реакція на *теорію Остіна*: [diverging critically from Austin (1962), Searle (1975) distinguishes five classes of illocutionary acts]. Свою типологію вчений базує на *іллокутивних і граматичних* показниках, а також на відношеннях між «*словом*» і «*світом*», оскільки ці відношення по-різному визначаються в різних мовленнєвих актах: [he bases his typology upon illocutionary and grammatical indicators as well as upon the relationship of “word” and “world” as differently defined by different speech acts].

Згідно з дефініціями словника виділяються комунікативні акти:

(a) *асертив*, який раніше визначався як *репрезентатив*, – відбиває зобов'язання мовця визнати висловлену пропозицію *правдивою*, для підтвердження цієї тези користувачу пропонується звернути увагу на відповідні дієслова *твердити (наполягати), визначати, доповідати, обстоювати: [assertives (previously also representatives): the*

intention of the speaker is to commit him-/herself to the truth of the expressed proposition, cf. *to maintain, to identify, to report, to assert*];

(b) *директив*, яким мовець прагне *спонукати* слухача *виконати* певну дію, відповідні дієслова – *просити, наказувати, умовляти, радити*: [*directives*: the speaker tries to cause the hearer to take a particular action, cf. *to request, to command, to beseech, to advise*];

(c) *комісиви*, якими мовець бере на себе зобов'язання *виконати* певну дію в майбутньому, дієслова на підтвердження цього – *обицяти, клястися, погрожувати*: [*commissives*: the speaker obligates him-/herself to carry out a future action, cf. *to promise, to pledge, to threaten*];

(d) *експресиви*, якими мовець виражає *щире ставлення* до ситуації, що відбивається *пропозицією*, дієслова – *вітати, висловлювати співчуття, вибачатись, дякувати*: [*expressives*: the speaker expresses the attitude specified in the sincerity condition towards the state of affairs expressed in the proposition, cf. *to congratulate, to give condolence, to excuse, to thank*];

(e) *декларативи*, успішно виконавши які, мовець утілює в реальність *пропозиційний зміст* декларативного акту, дієслова – *визначати, хрестити, визнавати винним, виголошувати стан війни*: [*declarations*: by successfully carrying out a declaration, the speaker brings reality into accord with the propositional content of the declaration, cf. *to define, to christen, to pronounce guilty, to declare a state of war*].

До *маргінальної зони* номінативного поля концепту SPEECH за посиланням другого ступеня з периферійної статті *speech act* потрапляє термінологічна одиниця *felicity conditions*. Окреме посилання міститься тільки в словнику Crystal, хоча тема заторкується в більшості словників.

Термін *felicity conditions* можна перекласти як *умови доречності* – це перелік умов, за яких *комунікативний акт* може *досягти своєї цілі*: [a term used in the theory of speech acts to refer to the criteria which must be satisfied if the speech act is to achieve its purpose]. Більшість довідників виокремлюють три умови: *критерій підготовленості* (*preparatory conditions*), *критерій щирості* (*sincerity conditions*) і *критерій сутності* (*essential conditions*).

Стисло ці три *умови доречності* (*felicity conditions*) викладає словник ELL:

– *критерій підготовленості* передбачає, що мовець *уповноважений виконати* мовленнєвий акт [*preparatory conditions* (the speaker has the authority to perform the speech act)];

– *критерій щирості* передбачає, що мовець *не говорить неправду* [*sincerity conditions* (the speaker is not lying, etc.)];

– *критерій сутності* передбачає, що мовець *ручається* за сказане й *не суперечить самому собі* [*essential conditions* (the speaker is committed to what he or she says, e.g., is not self-contradictory) in uttering words].

Ілюструючи викладене, стаття пропонує таке міркування: *перформативне* висловлювання *Нарікаю цю дитину ім'ям Джейн Керолін* буде успішним, тільки якщо мовець *уповноважений хрестити дітей*: [the performative utterance *I name this child Jane Caroline* will only be successful in naming the child if the speaker is recognized as having the authority to name children].

В окремій словниковій статті *felicity conditions* словник Девіда Кристала про кожний різновид цього феномену пише таке:

Критерій підготовленості стосується того, чи має мовець *уповноваження* на подібний мовленнєвий акт, тобто не кожен може *упрафувати, хрестити, арештовувати* [*“Preparatory conditions”* relate to whether the person performing a speech act has the authority to do so (e.g. not everyone is qualified to fine, christen, arrest, etc.)].

Критерій щирості стосується того, чи *щиро* виконується мовленнєвий акт, тобто *мовець не бреше*: [*“Sincerity conditions”* relate to whether the speech act is performed sincerely (e.g. the speaker is not lying)].

Критерій сутності стосується того, чи *погоджується* мовець із певною думкою чи дією, наприклад, *приймаючи* щось, про що його щойно попросили: [*“Essential conditions”* relate to the way the speaker is committed to a certain kind of belief or behaviour, having performed a speech act (e.g. accepting an object that one has just requested)].

Для ілюстрації вище викладеного Кристал наводить ситуацію з *непрямим проханням*, під час аналізу якого врахування *умов доречності* містить *віру мовця в спроможність слухача виконати прохання* та наявність достатніх *підстав* для виголошення *такого прохання* взагалі: [for example, *felicity conditions* which have been suggested for the analysis of indirect requests include the speaker's believing that the hearer has the ability to carry out the request, and the existence of good reasons for making the request in the first place].

У разі, якщо висловлювання *не відповідає умовам доречності*, воно *не може функціонувати* як *вірогідна реалізація* того типу МА, яким його заявлено, й фраза *Ти сядеш за кермо?* є *недоречним проханням*, якщо мовець знає, що *слухач не вчився кермувати*: [an utterance which does not satisfy these conditions cannot function as a valid instance of the type of speech act to which they apply, e.g. *will you drive?* is inappropriate as a request if the speaker knows that the hearer has not learned to drive].

А якщо *обидва співбесідники свідомі* цієї *невідповідності*, мовленнєвий акт отримує *інакшу*

кваліфікацію, наприклад, *жарт*, *сарказм* і таке інше: [and the mutual awareness of this inappropriateness would lead to an interpretation of a different order (e.g. as a joke, as sarcasm, etc.)].

Подібні висловлювання отримують статус *недоречних*: [such utterances are said to be infelicitous].

Словник Routledge тему *умов доречності* (*felicity conditions*) згадує побіжно в периферійній статті *speech acts*, говорячи таке. Згідно з теорією Сьорля, іллокутивний акт може бути успішним за умов дотримання чотирьох правил: [according to Searle, for an illocutionary act to be successfully performed, four kinds of conditions must be characteristically fulfilled]. Звернімо увагу на кількість правил, про які йдеться в словнику Routledge: на відміну від вище проаналізованих 3 умов доречності, тут наводяться 4. До вже відомих критеріїв *підготовленості* (*preparatory conditions*), *щирості* (*sincerity conditions*) і *сутності* (*essential conditions*) додається ще один – *критерій пропозиційного змісту* (без експлікації такого, як і решти): (a) *propositional content conditions*, (b) *preparatory conditions*, (c) *sincerity conditions*, (d) *essential conditions*.

Продовжуючи цю тезу, словник наполягає, що критерій (d) (*essential conditions*) варто розуміти як *конститутивне правило*, а критерії (a)–(c) – як *регулятивні правила* [in this scheme, (d) has the format of a constitutive rule, while (a)–(c) correspond to regulative rules].

Для розуміння висловленого судження користувачу доведеться звернутись за посиланням до окремих статей, що пояснюють сутність цих правил. Зробивши такі кроки, читаємо про *регулятивні правила*, що це правила, що *регулюють форми поведінки*, які існують *незалежно від таких правил*, на кшталт міжособистісних відношень, дорожнього руху, чемної поведінки за столом: *regulative rules* [rules of behavior that regulate forms of behavior which exist independently of those rules (e.g. interpersonal relationships or street traffic or table manners)].

З *регулятивними правилами* контрастують *конститутивні правила*, які *створюють форми поведінки* [regulative rules are in contrast to constitutive rules which define forms of behavior]. Подібне правило, ідентифікуючи певний *спосіб поведінки* як *засадничий* для певного типу діяльності, *створює*, або *конституює*, таку *діяльність* [a rule that, by identifying certain manners of behavior as foundational of a definite type of activity, constitutes or creates that activity].

Повертаючись до виокремлених у словнику Routledge 4 *умов доречності* (*felicity conditions*), робимо висновок, що згідно з вміщеними в ньому науковими дописами (периферійної та маргіналь-

ної зон) *критерій сутності* (*essential conditions*) підкоряється *регулятивним правилам*, а отже, мовлення відбувається за власними правилами, й цей критерій на них не впливає. Натомість критерії *підготовленості* (*preparatory conditions*), *щирості* (*sincerity conditions*) і *пропозиційного змісту* (*propositional content conditions*), підкоряючись *конститутивним правилам*, є засадничими для різних типів мовленнєвих актів.

В огляді периферійних статей номінативного поля SPEECH схарактеризуємо посилання I ступеню *direct speech* і парне до нього посилання *indirect speech*. Відповідні статті є у вокабулярах трьох словників: ODLT, ELL і Crystal, а словник Routledge відсилить статтю *direct speech* одразу переадресовує на парну статтю *direct VS indirect discourse*. Зміст всіх цих статей не дуже складний, але кожний довідник викладає феномен *прямого* й *непрямого мовлення* дещо з різних позицій.

Словник ELL пояснює ці феномени, спираючись на письмове мовлення та графічні й синтаксичні аспекти. *Пряма мова*, у викладі цього довідника, є *цитатою* вимовлених мовцем слів *як такої*, що маркується *лапками*: *direct speech* [the quotation of the actual words spoken by a speaker, usually indicated by quotation marks, e.g., “I’m off,” he said. “Where are you going?” I asked]. *Непряма мова* пояснюється як *передача* висловлювання в *підрядному реченні*: *indirect speech* [the relation of an utterance in a subordinate clause, e.g., I told him that I was going home].

Словник ODLT найкоротшим чином визначає *пряму мову*: це *мова* або *нарація* в тій формі, в якій вона була *висловлена*: *direct speech* [speech or narration in the form it was uttered]. За даними словника, термін вперше було використано на початку XVIII ст. [the term’s first citation is from 1727]. Натомість термін *indirect speech*, за даними цього ж джерела, з’явився на півтора сторіччя пізніше [the term’s first citation is from 1866] і його дефініція розлогіша: це *мова* або *нарація*, яку було *модифіковано*, щоб показати, що відбувається *переказ іншою особою* [speech or narration that has been modified to show that it is being reported by another person], в статті також уточнюється, що саме *модифікується* (*займенники*, *часові форми*) для того, щоб висловлювання *узгодилось* із думкою *того*, хто *переказує* [pronouns, tenses, etc. have been modified so that the statement conforms to the point of view of the reporter].

У словнику Crystal обидві статті починаються ідентично: протиставлення *прямого* й *непрямого мовлення* відбиває два можливі способи *зображення мовлення людини* [the opposition between direct and indirect is used to identify the two main ways of reflecting a person’s speech].

Пояснюючи термін *пряме мовлення*, Кристал говорить, що в цьому випадку висловлювання

подається як *take* й *граматичних модифікацій не відбувається*: [direct speech refers to the use of actual utterance, with no grammatical modification], а фраза «Він приїде?» запитав Джон є прикладом прямого запитання [e.g. “Is he coming?” John asked is a direct question].

Пояснюючи значення терміну *непряме мовлення* (*переказане мовлення*), словник зазначає використання *граматичної конструкції*, в якій слова мовця *підпорядковуються дієслову головного речення* [indirect speech (or “reported speech”) refers to the use of a grammatical construction where the words of the speaker are subordinated to a verb in a main clause], та пропонується приклад непрямої мови: *Вона сказала, що захворіла*, тоді як у разі прямої мови було б: *Я хвора*: [e.g. *she said that she had a cold*, where the “direct speech” would have been *I have a cold*].

Довідник Routledge розпочинає парну статтю *direct VS indirect discourse* поясненням, що це стосується *передачі мовлення* (тверджень, запитань, так само як і думок, бажань) або через *пряме цитування*, або через *парафраз*: [form of recounting speech (statements, questions, as well as thoughts or wishes) either through direct quoting or through paraphrase]. Далі слідує пояснення, що *непрямий дискурс* залежить від *попереднього висловлювання* (відомого чи такого, що реконструюється): [indirect discourse is dependent on a previous utterance (either exactly known or reconstructable): *She said she wouldn't be here until tomorrow*].

Перехід *прямого дискурсу* в *непрямий* супроводжується зміною *дейктичних елементів* (займенників і прислівників), а в деяких мовах іще *способом і часовими формами дієслова*: [The change of direct into indirect discourse is often accompanied with a change in the deictic elements (pronouns, adverbs) and in some languages mood or tense: *She said, “I will come tomorrow”* vs (Yesterday) *she said she would come today*].

Іще одним посиленням I ступеню зі статті *speech* користувача відсилають до статті *displaced speech*, яка таким чином потрапляє в периферійну зону поля зору. У трьох із чотирьох досліджуваних наукових словниках є відповідні статті, в Routledge її немає.

Короткою, але інформативно місткою частиною є допис в ELL, в якому пояснюється, що *переміщене мовлення* стосується *ситуацій*, які є *віддаленими в часі* або *просторі* від мовця: *displaced speech* [speech that refers to entities, situations, etc. removed in time or space from the speaker]. Інакше кажучи, мовець здатен вести комунікацію стосовно того, чого немає в місці, де він знаходиться, і в часі, коли відбувається комунікація.

Словник ODLT вміщує статтю, яка називає загальніше поняття *переміщення* – *displacement*

і пропонує його пояснення в більш розпливчато-тому вигляді як здатність *людської мови* робити *референцію* до речей, які *безпосередньо не представлені* [the capability of human language to refer to things that are not immediately present]. Як приклад словник наводить висловлювання, зроблене у 2012 році: «Я ненавиджу Адольфа Гітлера» (маючи на увазі, що на момент вимовлення цієї фрази історичної персони, на ім'я Адольф Гітлер, не існує вже майже 70 років, якщо прийняти за аксіому його смерть у 1945 році) [e.g. *in 2012 someone saying, “I hate Adolph Hitler”*]. Певну обмеженість такого пояснення терміну вбачаємо в урахуванні переважно *часової віддаленості* референта й відсутність посилань на його можливу віддаленість у *просторі*.

Важливим є коментар до цієї статті про те, що Хоккет вважав феномен *переміщення* одним із шістнадцятьох параметрів, які відрізняють склад *людської мови* від *комунікативних систем тварин*: [Notes: it is one of 16 design features of language that Hockett claims distinguish human language from animal communication systems].

Довідник Crystal містить відсылку вокабулу *displaced speech*, яка робить подальше посилання на статтю *displacement*. Пояснюючи цей термін, словник стверджує, що таку характеристику вважають визначальною для *людської мови* (саме цим мова відрізняється від решти *семіотичних систем*) [a suggested defining property of human language (contrasting with the properties of many other semiotic systems)]. Завдяки цій характеристиці мова може здійснювати *референцію* до контекстів, *віддалених* від *безпосередньої ситуації*, в якій знаходиться мовець (інакше кажучи, вона може бути *переміщеною*): [whereby language can be used to refer to contexts removed from the immediate situation of the speaker (i.e. it can be displaced)]. Для ілюстрації Кристал наводить фразу *Я був наляканий*, яка зовсім не означає, що мовець *все ще переживає страх*, натомість *крики тварин* прив'язані до відповідних специфічних ситуацій (*небезпека, голод*) і позбавлені будь-яких аналогів *переміщеного мовлення* [for example, if someone says *I was afraid*, it is not necessary that the speaker still is afraid, whereas animal calls seem generally tied to specific situations, such as danger or hunger, and have nothing comparable to displaced speech].

У периферійну зону поля SPEECH включаємо термінопоняття *speech event*, яке не широко представлене у вибірці: два словники містять відповідні статті. Словник ELL визначає *мовленнєву подію* як *соціальну діяльність*, що є фактом *культури* та якій притаманні специфіковані *структурні моделі* використання мови. Зразками такого пропонуються *спортивний коментар*, *релігійне богослужіння*: *speech event* [a social activity,

functioning as part of a culture, to which a structured, specialized use of language is usually integral, e.g., a sports commentary, a religious service, etc.].

Девід Кристал інформує, що феномен *мовленнєвої події* вивчають в соціолінгвістиці й дослідженнях дискурсу, де його визнають як *комунікативну взаємодію*, значення якій надають *культурно специфічні структури учасників, жанрів, кодів і таке інше: **speech event** [in sociolinguistics and the study of discourse, a term describing a communicative exchange made meaningful by culturally specific structures of participants, genres, codes and other elements]*.

Користування мовою підпорядковане *моделям вищого рівня – мовленнєвим подіям*. Зразками високо структурованих мовленнєвих подій визначаються *дебати й інтерв'ю*, значно менш структурованими є *бесіди* [usage in a language is organized through the higher-level patterning of speech events. Examples of highly structured speech events are debates and interviews. Much less structured are conversations].

У *маргінальну зону* поля потрапляють ще кілька термінологічних одиниць, у тому числі з компонентом *speech*. Так, у словнику ELL реєструємо статтю **speech chain**, в якій сказано, що *мовленнєвий ланцюг* – це *фізіологічні, неврологічні, фізіологічні й анатомічні процеси*, які крок за кроком залучені в *продукування й сприйняття* акту комунікації [the psychological, neurological, physiological, and anatomical processes involved stage by stage in the production and reception of an act of communication].

Таку ж саму інформацію містить стаття **chain**, до якої переадресовує Crystal від вокабули **speech chain**. У ній стверджується, що в комунікативних дослідженнях таким терміном оперують для опису моделі *комунікативного акту* як *взаємопов'язаної послідовності дій між мовцем і слухачем* [in communication studies, a term used to describe a model which presents the communicative act as an interrelated sequence of stages between a speaker and a receiver]. У *мовленнєвому ланцюгу* зазвичай розрізняють *фізіологічний, нейрологічний, фізіологічний та анатомічний етапи породження* звуків [with reference to speech (the speech chain), the model usually distinguishes psychological, neurological, physiological and anatomical stages of sound production]. *Сприйняття* звуків проходить протилежно векторний ланцюг послідовних етапів: *анатомічний, фізіологічний, нейрологічний і фізіологічний*: [anatomical, physiological, neurological and psychological stages of sound reception]. Окремою ланкою цього ланцюга слугує *акустичний етап передачі* [an acoustic stage of transmission].

Побіжно зазначимо, що наведена стаття, як і всі попередньо розглянуті нами, свідчить про те,

що в науковій парадигмі Девіда Кристала феномен *мовлення* трактується виключно як *усне мовлення*. Отже, яким чином варто розглядати поняття *мовленнєвий ланцюг* у випадку *письмової комунікації*, користувачу не ясно.

Зазначене термінопоняття не викладається у двох інших словниках вибірки, що зайвий раз демонструє його маргінальний характер для концепту SPEECH.

За посиланнями II ступеня в маргінальну зону поля потрапляє кілька словникових статей, що стосуються *письмової форми мовлення* та формують тематичну групу *письмове мовлення*. Словник Девіда Кристала містить кілька подібних дописів. Так, у периферійній статті **phonic substance**, яка зазначає, що це – термін на позначення мовлення як набору акустичних, артикуляційних та аудитивних параметрів [speech seen as a set of physically definable acoustic, articulatory or auditory properties] указується, що аналогом у *письмовій мові* є **graphic substance** [the analogous term for the written language is graphic substance].

Звертаючись до відповідної словникової статті, з'ясовуємо, що терміном *графічна матерія* користуються відносно до *письмової / друкованої форми мови*, яку трактують як набір *візуально сприйманих фізичних сутностей*, тобто значків на певній поверхні: **graphic substance** [a term used by some linguists to refer to the written or printed form of language seen as a set of physically definable visual properties, i.e. marks on a surface]. Лінгвістичний аналіз цих *графічних сутностей* називають *графологією* за аналогією з *фонологією* [the linguistic analysis of these graphic or graphetic features is sometimes referred to as graphology, on analogy with phonology].

За внутрішнім посиланням звертаємось до відповідних статей **graphetics** і **graphology**. Стаття, що характеризує термін *графетика*, розпочинається з паралелі з терміном *фонетика* [a term used by some linguists, on analogy with phonetics, for the analysis of the graphic substance of written or printed language]. Далі йде пояснення, що теоретично можливе визначення універсального набору *графетичних рис*, що *формують дистинктивні форми літер* [it is theoretically possible to define a universal set of graphetic features which enter into the formation of distinctive letter shapes]. Крім того, зазначає словник, певні якості *писемної форми* (мовлення) мають значний вплив на комунікацію, – це *колір, розмір* рукописних або друкованих літер, *пробіли* [there are also several properties of the written medium which exercise a considerable influence on communication, e.g. colour, size of writing or print, spacing].

Висновки. Підсумовуючи аналітичний огляд маргінальної зони номінативного поля концепту

SPEECH, зазначимо її велику щільність. Понад 300 термінологічних одиниць входять до маргінальної зони за внутрішніми посиланнями зі статей периферійної зони. Детальному розгляду підлягали частотні посилання. Це означає, що щонайменше тричі (в окремих випадках понад 20 разів) різні периферійні статті рекомендували користувачу звернутись за додатковою інформацією до іншої словникової позиції свого лексикографічного видання. У сукупності саме такі дописи доповнили широку картину наукового бачення феномену *мова*. Водночас у маргінальних статтях увага приділялась *різним* мовним явищам у викладенні *різними* науковими школами, які нерідко вступають у гостру наукову полеміку між собою. В аналізованих вище словникових статтях окреслюються головні напрямки трактування мови та її функціонування в різних соціальних та етнокультурних вимірах. У сукупності користувач *спеціалізованих* словників отримує різнобарвну й об'ємну картину становлення та сучасного стану лінгвістики, передусім американської та європейської.

ЛІТЕРАТУРА

1. Козлова Л.А. Отражение этнокультурных особенностей менталитета в синтаксических категориях агентивности / неагентивности (на материале английского и русского языков). *Человек. Язык. Культура* : сборник научных статей, посвященных 60-летнему юбилею проф. В.И. Карасика : в 2-х частях. Киев : Издат.дом Д.Бураго, 2013. Ч. 1. С. 532–538.
2. Кубрякова Е.С. Особенности речевой деятельности и проблемы внутреннего лексикона. Человеческий фактор в языке. Язык и картина мира. Москва : Наука, 1991. С.141–172.
3. Кубрякова Е.С. Язык и знание: На пути получения знаний о языке: Части речи с когнитивной точки зрения. Роль языка в познании мира / Рос. Академия наук. Ин-т языкознания. Москва : Языки славянской культуры, 2004. 560 с.
4. Попова З.Д., Стернин И.А. Когнитивная лингвистика. Москва : АСТ : Восток-Запад, 2007. 314 с.
5. Теркулов В.И. Части речи и тождество номинатемы. *Человек. Язык. Культура* : сборник научных статей, посвященных 60-летнему юбилею проф. В.И. Карасика : в 2-х частях. Киев : Издат.дом Д. Бураго, 2013. Ч. 1. С. 25–31.
6. Швачко С.А. Диахроническая память слов. *Человек. Язык. Культура* : сборник научных статей, посвященных 60-летнему юбилею проф. В.И. Карасика : в 2-х частях. Киев : Издат.дом Д. Бураго, 2013. Ч. 1. С. 166–173.
7. Biber D. et al. Longman Grammar of Spoken and Written English Forword by K. Quirk. Lnd. : Pearson Education Ltd, 1999. 1204 p.

8. Chafe W. Discourse, Consciousness, and Time. Chicago, Lnd : University of Chicago Press, 1994. 327 p.
9. Langacker R.W. Concept, image and symbol : The cognitive basis of grammar. Berlin, 1991. 395 p.
10. Online Cambridge dictionary. URL: <http://dictionary.cambridge.org/dictionary/> (дата звернення: 04.08.2020).
11. Online Webster dictionary. URL: <https://www.merriam-webster.com/> (дата звернення: 04.08.2020).
12. Online Macmillan dictionary. URL: <http://www.macmillandictionary.com/> (дата звернення: 05.08.2020).
13. Online Oxford dictionary. URL: <https://en.oxforddictionaries.com/> (дата звернення: 04.08.2020).
14. The American Heritage Dictionary of the English Language. Fifth Edition. Copyright 2017 by Houghton Mifflin Harcourt Publishing Company. URL: <https://ahdictionary.com/word/search.html> (дата звернення: 05.08.2020).

REFERENCES

1. Kozlova L.A. (2013) Otrazhenie etnokulturnyih osobennostey mentaliteta v sintaksicheskikh kategoriayah agentivnosti/neagentivnosti (na materiale angliyskogo i russkogo yazykov). [Reflection of the ethnocultural peculiarities of the mentality in the syntactic categories of agentivity / non-agentivity (on the material of the English and Russian languages)]. *Chelovek. Yazyk. Kultura: sbornik nauchnyih statey, posvyaschennyih 60-letnemu yubileyu prof. V.I.Karasika: v 2-h chastyah*. Kiev: Izdat.dom D.Burago, vol. 1, pp. 532–538. (in Russian).
2. Kubryakova E.S. (1991) Osobennosti rechevoy deyatel'nosti i problemy vnutrennego leksikona [The peculiarities of speech activity and problems of inner vocabulary] *Chelovecheskiy faktor v yazyke. Yazyk i kartina mira*. Moscow: Nauka, pp.141–172. (in Russian).
3. Kubryakova E.S. (2004) Yazyk i znanie [Language and knowledge]: Na puti polucheniya znaniy o yazyke: Chasti rechi s kognitivnoy tochki zreniya. Rol yazyika v poznanii mira Ros. Akademiya nauk. In-t yazykoznaniya. Moscow: Yazyiki slavyanskoy kulturyi. (in Russian).
4. Popova Z.D., Sternin I.A. (2007) Kognitivnaya lingvistika. [Cognitive Linguistics]. Moscow: AST: Vostok-Zapad. (in Russian).
5. Terkulov V.I. (2013) Chasti rechi i tozhdestvo nominatemy. [Parts of speech and nominateme identity] *Chelovek. Yazyk. Kultura: sbornik nauchnyih statey, posvyaschennyih 60-letnemu yubileyu prof. V.I.Karasika: v 2-h chastyah*. Kiev: Izdat.dom D.Burago, vol. 1, pp. 25–31 (in Russian).

6. Shvachko S.A. (2013) *Diahronicheskaya pamyat slov*. [Diachronical word memory] *Chelovek. Yazyk. Kultura: sbornik nauchnyih statey, posvyaschennyih 60-letnemu yubileyu prof. V.I. Karasika: v 2-h chastyah*. Kiev: Izdat.dom D.Burago, vol. 1, pp.166–173. (in Russian).
7. Biber D. et al. (1999) *Longman Grammar of Spoken and Written English* Forword by K. Quirk. Lnd.: Pearson Education Ltd.
8. Chafe W. (1994) *Discourse, Consciousness and Time*. Chicago, Lnd: University of Chicago Press.
9. Langacker R.W. (1991) *Concept, image and symbol: The cognitive basis of grammar*. Berlin.
10. Online Cambridge dictionary. Retrieved from: <http://dictionary.cambridge.org/dictionary/> (accessed: 04 August 2020).
11. Online Webster dictionary. Retrieved from: <https://www.merriam-webster.com/> (accessed: 04 August 2020).
12. Online Macmillan dictionary Retrieved from: <http://www.macmillandictionary.com/> (accessed: 05 August 2020).
13. Online Oxford dictionary. Retrieved from: <https://en.oxforddictionaries.com/>(accessed: 04 August 2020).
14. The American Heritage Dictionary of the English Language, Fifth Edition copyright 2017 by Houghton Mifflin Harcourt Publishing Company. Retrieved from: <https://ahdictionary.com/word/search.html> (accessed: 05 August 2020).